

Liite 1 Keskuskauppakamarin kirjeeseen oikeus- ja työministeri Jari Lindströmille, 9.12.2016

SELVITYS VÄLIMIESMENETTELYLAIN UUDISTAMISTARPEISTA

1. Yleistä

Tämän selvityksen tarkoituksena on kuvata yksityiskohtaisesti niitä syitä, joiden vuoksi Keskuskauppakamari katsoo, että Suomen nykyinen välimiesmenettelystä annettu laki (967/1992; jäljempänä myös ”välimiesmenettelylaki” tai ”VML”) on tarpeen uudistaa.

Kuten selvityksessä tarkemmin esitetään, välimiesmenettelylain uudistamisen yhteydessä tulisi ensinnäkin korjata laissa ja sen soveltamiskäytännössä havaitut, jäljempänä selostetut puutteet ja epäkohdat. Lisäksi uudistuksen tavoitteena tulisi olla kansainvälisesti kilpailukykyinen välimiesmenettelylaki, joka vastaa niitä parhaita moderneja kansainvälisiä käytänteitä, joita Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunnan (UNCITRAL) kansainvälistä kaupallista välimiesmenettelyä koskeva mallilaki (”UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration”; jäljempänä ”UNCITRALin mallilaki” tai vain ”mallilaki”) ilmentää.

Selvityksessä tarkastellaan ensin välimiesmenettelyn säädösympäristöä (luku 2), välimiesmenettelyn toimintaympäristössä Suomessa ja kansainvälisesti tapahtuneita muutoksia (luku 3) ja sitä, miten välimiesmenettelylain uudistaminen toteuttaisi hallitusohjelman kärkihankkeita ja oikeudenhoidon kehittämistä koskevaa ohjelmaa (luku 4). Tämän jälkeen kuvataan kattavasti välimiesmenettelylaissa ja sen soveltamiskäytännössä havaittuja ongelmakohtia ja sitä, miten ne voitaisiin poistaa ja korjata (luku 5). Lopuksi esitetään asiaa koskevat johtopäätökset (luku 6).

2. Välimiesmenettelyn säädösympäristöstä Suomessa

Vuonna 1992 voimaan tullut välimiesmenettelylaki kaipaa päivittämistä ja kehittämistä. Vertaattaessa välimiesmenettelylakia alioikeusuudistuksen jälkeiseen oikeudenkäymiskaareen voidaan todeta, että oikeudenkäyntiä koskevia säännöksiä on uudistettu vuoden 1992 jälkeen *yli 30 kertaa*. Osa on teknisiä muutoksia, mutta pääosassa on kyse asiallisesti tärkeistä oikeudenkäyntimenettelyn kehittämistä koskevista kysymyksistä.

Yleisen oikeudenkäynnin puolella on lisäksi säädetty merkittäviä oikeudenkäymiskaaren ulkopuolisia lakeja, kuten riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annettu laki (ensin L 663/2005, sitten L 394/2011). Tuomioistuinsovittelun merkitys onkin viime vuosina kasvanut tuntuvasti.

Välimiesmenettelylaki sen sijaan on asiallisesti samansisältöinen kuin jo 24 vuotta sitten säädetty alkuperäinen laki. Oikeusjärjestys ja liiketaloudelliset sopimussuhteet ovat kuitenkin muuttuneet neljännesvuosisadassa siinä määrin, ettei nykyinen välimiesmenettelylaki enää vastaa muuttuneita tarpeita. Tämän vuoksi välimiesmenettelylaki on syytä uudistaa ja saattaa vastaamaan parhaita nykyaikaisia käytänteitä. Uudistustarpeesta vallitsee yksimielisyys niiden tahojen keskuudessa, jotka tuntevat nykyisen välimiesmenettelylain ja ovat käytännössä tekemisissä Suomessa käytävien välimiesmenettelyjen kanssa.

3. Muutoksia välimiesmenettelyn toimintaympäristössä Suomessa ja kansainvälisesti

Välimiesmenettelylaki koskee ns. *ad hoc* -menettelyjä. On myös mahdollista, että menettelyyn sovelletaan lain ohella esimerkiksi Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöjä. Kyseiset säännöt on uudistettu vuonna 2013. Samaan aikaan uudistettiin myös Keskuskauppakamarin ns. nopeutettua välimiesmenettelyä koskevat säännöt.¹

Välimiesmenettelyn toimintaympäristö on muuttunut voimakkaasti nykyisen välimiesmenettelylain voimassaoloaikana. Kaupalliset ja erityisesti liike-elämän sopimussuhteet ovat monimuotoistuneet ja kansainvälistyneet tavalla, jota 1990-luvun alussa tuskin osattiin edes ennakoita:

- Liike-elämän sopimusjärjestelyjen monimutkaistuminen heijastuu käytännössä esimerkiksi siten, että yhä useammassa välimiesmenettelyssä joko kantaja- tai vastaajapuolella (tai molemmilla puolilla) on useampi kuin yksi asianosainen ja/tai riita koskee useampaa kuin vain yhtä sopimusta.
- Kansainvälistymisen myötä suomalaiset yritykset joutuvat yhä useammin kaupallisiin sopimusriitoihin ulkomaalaisten yritysten ja muiden toimijoiden kanssa.
- Välimiesmenettely on lisäksi eriytynyt selvästi omaksi, tuomioistuinmenettelystä poikkeavaksi riidanratkaisumuodokseen, jossa niin asianosaisia edustavilta asianajajilta kuin riidan ratkaisevilta välimiehiltäkin edellytetään erityisasiantuntemusta sekä liike-elämän sopimustyypeistä ja –käytännöistä että itse välimiesmenettelyprosessin tehokkaasta hoitamisesta.
- Myös nopeuden ja tehokkuuden vaatimukset ovat korostuneet liike-elämän piirissä viime vuosina olennaisesti. Tämä näkyy välimiesmenettelyissä siten, että yritykset haluavat saada riitansa lopullisesti ratkaisevan välitystuomion mahdollisimman nopeasti, ilman että menettelyn tasapuolisuusvaatimuksesta ja muista keskeisistä oikeusturvatakeista jouduttaisiin kuitenkaan tinkimään.

Nykyinen välimiesmenettelylaki ei kykene hallitsemaan tyydyttävällä tavalla niitä ongelmia, joita liike-elämän toimintaympäristön muutoksesta on aiheutunut kaupallisten riitojen käsittelylle ja ratkaisemiselle välimiesmenettelyssä. Palaamme lain keskeisimpiin ongelmakohtiin tarkemmin jäljempänä tämän selvityksen luvussa 5. Sitä ennen kiinnitämme kuitenkin huomiota seuraavaan näkökohtaan:

Välimiesmenettely on nykyään merkittävä kansallinen vientituote: eri valtiot kilpailevat lainsäädännöllisin toimenpitein siitä, kuinka ne saisivat houkuteltua liike-elämän riitaisuuksia ratkaistavaksi alueellaan käytävissä välimiesmenettelyissä. Valtioiden lisääntynyt kiinnostus erityisesti kansainvälisiä välimiesmenettelyjä kohtaan johtuu muun ohella seuraavista seikoista:

- Välimiesmenettely on palvelu, jota tarjotaan taloudellisille toimijoille ja joka tuottaa veroja muita tuloja valtioille. Sen taloudelliset vaikutukset levittäytyvät laajalti elinkeinoelämään: välimiesmenettelyistä hyötyvät niin asianajo- ja asiantuntijapalveluiden tarjoajat,

¹ Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysäännöt ja nopeutettua välimiesmenettelyä koskevat säännöt löytyvät Keskuskauppakamarin välimieslautakunnan sivuilta <http://arbitration.fi/fi/valimiesmenettely/saannot/>.

välitysinstituutit, majoitus-, ravitsemus- ja matkailuala kuin välimiesmenettelyihin osalliset yritykset sekä välillisesti lukuisat muutkin toimijat.² Välimiesmenettely palvelee lisäksi erityisesti kansainvälisen kaupan tarpeita. Kaiken kaikkiaan välimiesmenettelyn taloudellinen merkitys valtioille on suuri.

- Sen lisäksi, että välimiesmenettelyt tuottavat tuloja valtiolle, ne säästävät tuomioistuintuotoksen resursseja ja kustannuksia. Valtion tuomioistuinjärjestelmä kuormittuu, kun yleisissä tuomioistuimissa ratkaistaan sinne huonosti soveltuvia liike-elämän riitoja. Yleisten tuomioistuinten resurssien keskittäminen sinne soveltuvien rikosasioiden ja muiden kuin elinkeinoelämän riitaisuuksien ratkaisemiseen – samalla kun liike-elämän erimielisyydet keskitetään enenevässä määrin välimiesmenettelyihin – on lisäksi omiaan vähentämään tuomioistuinten jutturuuhkia ja lyhentämään oikeudenkäyntien kestoa.

Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että kansallisten välimiesmenettelylakien sisällöllä ja valtioiden oikeuslaitosten puolueettomuutta ja luotettavuutta koskevilla mielikuvilla on ratkaiseva merkitys silloin, kun yritykset ja muut liike-elämän toimijat harkitsevat, missä maassa ne haluavat riitansa ratkaistavaksi.³ Tämän vuoksi monet valtiot uudistavat tällä hetkellä kilpaa välimiesmenettelylakejaan tehdäkseen niistä entistä käyttäjäystävällisempiä ja sitä kautta kiinnostavampia niin kotimaisten kuin ulkomaistenkin toimijoiden kannalta. Keskeistä tässä kilpailussa on se, että kansallinen välimiesmenettelylaki vastaa parhaita kansainvälisiä käytäntöjä, että se ei sisällä mitään omintakeisia kansallisia ”yllätyksiä” ja että se mahdollistaa riitojen tehokkaan käsittelyn ja nopean ratkaisemisen välimiesmenettelyssä.

Kuten jo 24.6.2015 päivätyssä kirjeessämme mainittiin, myös Ruotsissa on käynnissä sikäläistä välimiesmenettelylakia (Lag om skiljeförfarande, 1999:116) koskeva uudistustyö. Ruotsin oikeusministeriö antoi vuonna 2014 selvitysmiestoimeksiannon, jonka mukaan:

”En särskild utredare ska se över lagen om skiljeförfarande i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för svenska och utländska parter.”⁴

Toimeksiannossa todettiin myös, että vaikka Ruotsin nykyinen, vuonna 1999 voimaan tullut välimiesmenettelylaki ei rakennukaan sellaisenaan UNCITRALin mallilaille, viimeksi mainittu on otettu huomioon niin, että Ruotsin välimiesmenettelylain sääntely on lähellä mallilakia (”den svenska lagen ansluter nära till modellagen”). Toimeksiannon mukaan tiettyjä merkittäviä eroavaisuuksia on kuitenkin edelleen olemassa, minkä vuoksi Ruotsissa nähtiin aiheelliseksi

² Kanadassa on tehty vuonna 2012 tutkimus, jossa on pyritty laskemaan kansainvälisten välimiesmenettelyjen taloudellisia vaikutuksia Toronton alueella (Arbitration in Toronto: An Economic Study 2012). Kanada implementoi UNCITRALin mallilain vuonna 1986, mikä johti merkittävään kansainvälisten välimiesmenettelyjen määrän lisääntymiseen Kanadassa. Tutkimuksen mukaan kansainvälisen välimiesmenettelyn taloudellinen vaikutus pelkästään Torontossa oli vuonna 2012 noin 256 miljoonaa Kanadan dollaria (noin 175 miljoonaa euroa) ja vuonna 2013 noin 273 miljoonaa Kanadan dollaria (noin 187 miljoonaa euroa). Luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia Suomen tilanteeseen, koska tällä hetkellä välimiesmenettelyjen määrä Suomessa on Kanadaa alhaisempi. – Keskuskauppakamarin tiedossa on, että myös Ruotsissa on käynnistetty vastaavan taloudellisen selvityksen laadinta. Hanke on toistaiseksi kesken.

³ Queen Mary University of London ja White & Case (yksi maailman suurimmista kansainvälisistä asianajotoimistoista) laativat säännönmukaisesti selvityksiä kansainvälisiin välimiesmenettelyihin liittyvistä kysymyksistä. Osana viimeisintä, vuonna 2015 julkaistua tutkimusta on listattu niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat käytännössä välimiesmenettelypaikan valintaan. Tutkimuksen sivulta 14 ilmenee, että tärkeimmät yksittäiset tekijät ovat ”neutrality and impartiality of the local legal system” ja ”national arbitration law” (ks. <http://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/qmul-international-arbitration-survey-2015.pdf>).

⁴ Kommittédirektiv. En översyn av lagen om skiljeförfarande. Dir. 2014:16 s. 1. (<http://www.regeringen.se/contentassets/1860829986db425f84ceb515bbd8ed76/En-oversyn-av-lagen-om-skiljeforfarande-dir-2014-16>)

lähentää kansallista välimiesmenettelylakia edelleen mallilain suuntaan. Mallilakia ei tosin vielä siirrettäisi sellaisenaan Ruotsin lainsäädännöksi, mutta sen säännöksille tulisi selvityksen mukaan antaa merkittävä painoarvo.⁵

On myös syytä korostaa, että muista Pohjoismaista Tanska ja Norja ovat jo implementoineet UNCITRALin mallilain omassa lainsäädännössään. Lisäksi mallilaki on toteutettu selvässä enemmistössä Euroopan unionin maista (18:ssa jäsenvaltiossa 28:sta).⁶

4. Välimiesmenettelylain uudistaminen osana hallitusohjelman kärkihankkeita ja oikeudenhoidon kehittämistä koskevaa ohjelmaa

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa (s. 36) yleiseksi oikeudenhoidon tavoitteeksi asetetaan oikeusturvan toteutuminen tehokkaasti. Hallitusohjelman mukaan tuomioistuinprosessien tehostamisen yhteydessä kehitetään *tuomioistuinprosessien ulkopuolisia riidanratkaisumenettelyjä* (s. 37). Välimiesmenettely on juuri tällainen vaihtoehtoinen riidanratkaisutapa.

Välimiesmenettelylain uudistamista koskevalla aloitteella on myönteisiä vaikutuksia paitsi elinkeinoelämän ja Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn kannalta, myös yleisen oikeudenhoidon näkökulmasta.

Kuten edellä todettiin, liike-elämän riitojen ratkominen entistä useammin välimiesmenettelyssä vapauttaisi oikeuslaitoksen resursseja muuntotyypisten, yleisiin tuomioistuimiin paremmin soveltuvien asioiden hoitoon. Kun yleisten tuomioistuinten työtaakka kevenisi, myös juttujen käsittelyaikojen – joiden liiallinen pituus on tällä hetkellä ongelma Suomessa – voitaisiin olettaa lyhenevän. Lisäksi kaupallisissa riidoissa annettujen ratkaisujen laatu paranisi, kun tällaiset erimielisyydet käsiteltäisiin tuomioistuinten sijasta välimiesmenettelyssä, jossa välimiehinä toimivilla henkilöillä on tuomioistuinjuristeja parempi asiantuntemus ja laajempi kokemus liike-elämän sopimuskäytännöistä. Erityisasiantuntemuksen merkitys on viime vuosina kasvanut sopimussuhteiden ja sitä myötä riitojen monimutkaistumisen seurauksena.

Kiinnitämme tässä yhteydessä lisäksi huomiota siihen, että *kilpailukyvyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla* on yksi hallitusohjelman kärkihankkeista. Välimiesmenettelylain uudistaminen toteuttaa juuri niitä tavoitteita, joita tällä kärkihankkeella on haettu. Esimerkkinä mainittakoon markkinoiden toiminnan ja vapaan kilpailun sekä yritysten toiminta- ja säädösympäristön virtaviivaistaminen. Osana kärkihanketta on tuotu esille myös kotimarkkinoiden kilpailullisuusohjelma, jonka tavoitteena on purkaa lakisäätteisiä ja rakenteellisia kilpailun esteitä ja rajoituksia. Välimiesmenettelylain nykyiset, ajastaan jälkeen jääneet ja osin huonosti toimivat säännökset muodostavat tällä hetkellä rakenteellisen kilpailun esteen kansainvälisillä välimiesmenettelymarkkinoilla.

Toisena kärkihankkeena viittaamme *säädösten sujuvoittamiseen*. Hankkeen tavoitteena on mahdollistava sääntely, turhien normien purkaminen ja hallinnollisen taakan keventäminen, mitä kautta parannetaan muun muassa kilpailukykyä. Osana hanketta pyritään tekemään tarvittavat lainsäädäntömuutokset ripeästi ja systemaattisesti. Ehdotetulla välimiesmenettelylain uudistuksella mahdollistettaisiin varsin pienin muutoksin kärkihankkeella tavoiteltu kilpailukyvyn parantaminen.

⁵ Kommittédirektiv. En översyn av lagen om skiljeförfarande. Dir. 2014:16 s. 6-7.

⁶ Luettelo UNCITRALin mallilain implementoineista valtioista on oheistettu liitteeksi 5.

5. Ongelmakohtia välimiesmenettelylaissa ja sen soveltamiskäytännössä

5.1 Johdanto

Välimiesmenettelylain säännökset ovat monilta osin selvästi vanhentuneita. Ne ovat aiheuttaneet ja aiheuttavat jatkuvasti tulkinta- ja soveltamisongelmia välimiesmenettelykäytännössä. Tämä hankaloittaa välimiesmenettelyn käyttöä kaupallisten riitojen ratkaisutapana ensinnäkin puhtaasti suomalaisten käyttäjien näkökulmasta, eli sellaisissa kotimaisissa riidoissa, joissa niin asianosaiset, niiden asiamiehet kuin riidan ratkaisevat välimiehetkin tulevat Suomesta.

Toisaalta vähintään yhtä vakava ongelma on se, että nykyinen välimiesmenettelylaki karkottaa ulkomaisia käyttäjiä ja luo epäluottamusta suomalaista elinkeinoelämän sääntely- ja toimintaympäristöä kohtaan maamme rajojen ulkopuolella. Tämän viestin olemme kuulleet usein keskustellessamme välimiesmenettelyiden parissa työskentelevien henkilöiden kanssa. Keskeinen syy tähän on se, että välimiesmenettelylaki poikkeaa useissa suhteissa niistä parhaista kansainvälisistä käytännöistä, joita UNCITRALin mallilaki kuvastaa. Välimiesmenettelylaki on lisäksi säädösteknisesti minimalistinen, minkä seurauksena siitä ei ilmene edes tiettyjä perustavaa laatua olevia oikeusturvatakeita, joita niin koti- kuin ulkomaisetkin välimiesmenettelyn käyttäjät odottavat näkevänsä nykyaikaisessa välimiesmenettelylainsäädännössä.

Käymme seuraavassa läpi välimiesmenettelylain keskeisimpiä ongelma-kohtia, jotka aiheuttavat toistuvasti hankaluuksia sekä puhtaasti kotimaisten osapuolten välisissä välimiesmenettelyissä että riidoissa, joissa yksi tai useampi välimiesmenettelyn asianosaisista on kotoisin muulta kuin Suomesta. Alla olevaa luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, mutta se riittänee antamaan kuvan lainuudistuksen tarpeesta ja kiireellisyydestä.

5.2 Riidan välityskelpoisuus

VML 2 §:n mukaan: ”Yksityisoikeudellinen riitakysymys, josta voidaan tehdä sovinto, saadaan määrätä asianosaisten välisin sopimuksin välimiesten lopullisesti ratkaistavaksi. Samalla tavoin ratkaistavaksi voidaan määrätä myös sopimuksessa ilmaistusta oikeussuhteesta vastaisuudessa aiheutuvat mainitunlaiset riitakysymykset, jollei laissa ole toisin säädetty.”

Pykälän viittaus ”yksityisoikeudelliseen” riitakysymykseen on ongelmallinen. Määritelmä ei ensinnäkään vastaa täysin sitä välityskelpoisuuden määritelmää, joka on omaksuttu Suomenkin ratifioimassa New Yorkin yleissopimuksessa ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (”United Nations Convention on the recognition and enforcement of foreign arbitral awards”, done at New York on 10 June 1958; jäljempänä ”New Yorkin konventio”). Viimeksi mainitun II(1) artiklan mukaan: ”Each Contracting State shall recognize an agreement in writing under which the parties undertake to submit to arbitration all or any difference which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, *whether contractual or not*, concerning a subject matter capable of settlement by arbitration.” (Korostus tässä.)

VML 2 §:n viittaus ”yksityisoikeudelliseen” riitakysymykseen on lisäksi johtanut vaikeisiin rajanvetokysymyksiin sen suhteen, mitkä kaikki riidat voidaan Suomessa ratkaista pätevällä tavalla välimiesmenettelyssä. Käsitys ”yksityisoikeudellinen” ei ole tarkkarajainen; välimiesmenettelyn käyttäjät voivat antaa sille eri merkityssisällön, varsinkin jos yksi tai useampi menet-

telyn asianosaisista tai välimiehistä on kotoisin muualta kuin Suomesta. Lisäksi välimiesmenettelyä on toisinaan katsottu voitavan käyttää myös sellaisissa riidoissa, jotka eivät ole puhtaasti ”yksityisoikeudellisia” vaan joilla on tiettyjä julkisoikeudellisiakin liittyviä.

Välimiesmenettelylain soveltamisalaa koskevan tulkintaongelman poistamiseksi maininta ”yksityisoikeudellisesta” riitakysymyksestä olisi syytä poistaa laista.

5.3 Välytys sopimuksen muotovaatimus

VML 3 §:n 1 momentti sisältää välytys sopimuksen kirjallista muotoa koskevan, ehdottoman muotovaatimuksen. Pykälän toisessa ja kolmannessa momentissa luetellaan, milloin välytys sopimusta pidetään kirjallisesti tehtynä. Eräänä esimerkkinä tästä on mainittu tilanne, jossa välytys sopimus ”sisältyy asianosaisten väliseen kirjeenvaihtoon”. Toisena esimerkkinä mainitaan tilanne, jossa ”asianosaiset ovat vaihtamalla sähkösanomia tai kaukokirjoitintiedotuksia taikka muita vastaavalla tavalla tuotettuja asiakirjoja määränneet, että riita on välimiesten ratkaistava”.

Jo VML 3 §:n sanamuodosta ilmenee, että säännös on pahasti vanhentunut teknologian kehityksen myötä. Viittaukset ”sähkösanomiin” ja ”kaukokirjoitintiedotuksiin” ovat nyky maailmassa täysin epäajantasaisia ja tulisi siksi poistaa.

Lain vanhentunutta kieliasuakin vakavampi ongelma on se, että VML 3 §:n maininta välytys sopimuksen sisällyttämisestä ”asianosaisten väliseen kirjeenvaihtoon” rajaa pätevän välytys sopimuksen syntyedellytykset varsin korkealle. Käytännössä on esiintynyt esimerkiksi tilanteita, joissa sopimuksentekovaiheessa yksi sopijapuoli on viitannut yleisiin sopimusehtoihinsa sisältyvään välytyslausekkeeseen, jonka vastapuoli on ilmoittanut neuvotteluvaiheessa hyväksyvänsä, mutta ainoastaan suullisesti. Tässä tapauksessa pätevää välytys sopimusta ei Suomen lain mukaan katsota syntyneen, koska VML 3 §:n mukaan vastapuolen sidonnaisuus välytys sopimukseen edellyttää nimenomaista, kirjallista hyväksymistä hdon ilmaisu. Tämä taas on antanut riidan synnyttävä sille sopijapuolelle, joka on alun perin ilmaissut suullisesti hyväksyvänsä välytys sopimuksen mutta joka sittemmin syystä tai toisesta haluaa välttää riidan käsittelyn ja ratkaisemisen välimiesmenettelyssä, mahdollisuuden epäasialliseen taktikointiin vetoamalla välytys sopimuksen kirjallisen muotovaatimuksen täyttymättä jäämiseen. Näin on voinut tapahtua, vaikka osapuolet ovat täyttäneet pääsopimuksen mukaisia velvollisuuksiaan jo vuosien ajan tosiasiallisesti siinä yhteisessä käsityksessä, että mahdolliset riidat ratkaistaan nimenomaan välimiesmenettelyssä.

Ongelmien poistamiseksi VML:n välytys sopimuksen muotovaatimusta koskeva säännös tulisi päivittää vastaamaan UNCITRALin mallilain 7 artiklan säännöksiä. Tämä tarkoittaa, että välytys sopimuksen kirjallisuus vaatimuksesta voitaisiin käytännössä luopua kokonaan.⁷

⁷ Todettakoon, että tällä kannalla on myös nykyisen välimiesmenettelylain valmistelusta keskeisesti vastannut Gustaf Möller; ks. Möllerin artikkeli ”Behovet av en översyn av Finlands lag om skiljeförfarande”, JFT 2015 s. 409-410. Möllerin kyseiseen artikkeliin viitataan myös jäljempänä tässä selvityksessä. Merkillepantavaa on, että vaikka Möller ei henkilökohtaisesti kannatakaan UNCITRALin mallilain omaksumista Suomessa sellaisenaan (ks. emt. s. 408, 419), hänen muutosehdotuksensa vastaavat asiallisesti kaikilta osin nimenomaan mallilaisissa omaksuttuja sääntelyratkaisuja. Siten ne olisivat helpoimmin toteutettavissa yksinkertaisesti implementoimalla mallilaki Suomessa.

5.4 Välimiehen esteellisyyttä koskevan väitteen käsittely- ja ratkaisutapa

Välimiehen esteellisyysperusteista ja esteellisyysväitteen käsittelyä koskevasta menettelystä on säännöksiä VML 10, 11 ja 41 §:issä. Ne kaipaavat ajantasaistamista.

VML 10 §:ssä säädetään ensinnäkin, että ”välimies on asianosaisen vaatimuksesta julistettava esteelliseksi, jos hän olisi tuomarina ollut esteellinen käsittelemään asiaa, samoin kuin muunkin sellaisen seikan johdosta, joka on omiaan antamaan perustellun aiheen epäillä välimiehen puolueettomuutta tai riippumattomuutta” (korostus tässä). Viittaus tuomarin esteellisyyteen on tarpeeton, koska tuomarit toimivat välimiehinä varsin harvoin. Säännös olisi syytä päivittää vastaamaan UNCITRALin mallilain 12 artiklaa, jossa esteellisyysperusteet on ilmaistu vähemmän kasuistisesti.

VML 11 §:ssä puolestaan säädetään, että ”asianosaiset voivat sopia siitä, missä järjestyksessä välimiehen esteelliseksi julistamista koskeva vaatimus on tutkittava. Asianosaisella on kuitenkin tämän estämättä oikeus vaatia välitystuomion kumoamista 41 §:n nojalla.” Kyseessä on kansainvälisesti poikkeuksellinen sääntelymalli, joka pakottaa asianosaiset odottamaan lopullisen välitystuomion antamista ennen kuin kysymys välimiehen esteellisyydestä saadaan lopullisesti ratkaistua itse välitystuomiota koskevan mahdollisen moitekanteen yhteydessä.

Perustellumpaa olisi omaksua sääntelymalli, jossa esteellisyysväitteet ratkaistaan joutuisasti ja lopullisesti jo itse välimiesmenettelyn aikana ilman, että menettely joudutaan käymään lopulliseen välitystuomioon asti ennen kuin kysymys välimiehen esteellisyydestä tulee mahdollisesti ratkaistavaksi tuomioistuimessa välitystuomion moitekanteen yhteydessä. UNCITRALin mallilain 13 artikla tarjoaa toimivan vaihtoehdon tämän epäkohdan korjaamiseksi. Sen mukaan välimieheen kohdistetun esteellisyysväitteen ratkaisee ensin joko välimiesoikeus itse tai – jos asianosaiset ovat niin sopineet – jokin riippumaton kolmas taho (kuten esimerkiksi Keskukskauppakamarin välimieslautakunta tai muu vastaava välitysinstituutti). Jos esteellisyysväite hylätään, asianosainen voi valittaa tästä ratkaisusta tuomioistuimeen, joka päättää esteellisyysväitteestä lopullisesti valituskelvottomalla ratkaisulla. Toisaalta välimiesoikeus voi jatkaa välimiesmenettelyä ja antaa välitystuomion myös esteellisyysväitettä koskevan kysymyksen käsittelyn aikana.⁸

5.5 Tuomioistuimen päätös välimiehen määräämistä koskevassa asiassa

VML 17 §:n 1 momentin mukaan: ”Kun asianosainen on 14, 15 tai 16 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa pyytänyt tuomioistuinta määräämään välimiehen, tuomioistuimen on nimettävä välimies, jollei ole ilmeistä, ettei välimiesmenettelylle ole laillisia edellytyksiä.” 2 momentissa puolestaan säädetään, että ”ennen kuin tuomioistuin 1 momentin nojalla määrää välimiehen tai välimiehiä, sen on varattava toiselle asianosaiselle tilaisuus tulla kuulluksi, jollei välimiesmenettely tämän johdosta kohtuuttomasti viivästy.” Lopuksi 3 momentissa on määräys, jonka mukaan ”tuomioistuimen päätökseen välimiehen määräämistä koskevassa asiassa ei saa haakea muutosta”.

VML 17 §:n 3 momentti on lainsäädäntöteknisesti epäonnistunut. Nyt säännös ei koske ainoastaan tuomioistuimen päätöstä, jolla välimies on määrätty, vaan myös tilannetta, jossa välimies on jätetty määräämättä. Viimeksi mainitussa tapauksessa asianosaisilla pitäisi kuitenkin olla muutoksenhakuoikeus tuomioistuimen päätöksestä, samaan tapaan kuin jo vuoden 1928

⁸ Yllä kuvattua muutosta kannattaa myös Möller. Ks. JFT 2015 s. 410-411.

välimiesmenettelylain 25 §:n 2 momentissa säädettiin. Ongelma on poistettavissa muuttamalla laki siihen muotoon, että muutoksenhakukielto koskee vain tuomioistuimen päätöstä, jolla välimies on määrätty.⁹

5.6 Lainvalinta

VML 31 §:n 1 momentin mukaan: ”Välimiesten on perustettava tuomionsa lakiin.” 2 momentissa puolestaan säädetään, että ”jos asianosaiset ovat sopineet, että riidan ratkaisemisessa on sovellettava tietyn valtion lakia, välimiesten on perustettava tuomionsa siihen lakiin”. Lopuksi 3 momentissa säädetään, että ”jos asianosaiset ovat niin sopineet, saavat välimiehet kuitenkin perustaa tuomionsa siihen, minkä he katsovat kohtuulliseksi (*ex aequo et bono*)”.

VML 31 § on kahdessa suhteessa puutteellinen. Ensinnäkään siitä ei ilmene, minkä valtion lakia – ja millä perusteilla – välimiesten on sovellettava siinä tapauksessa, että kansainvälisluontoisien välimiesmenettelyjen asianosaiset eivät ole nimenomaisesti sopineet riidan kohteena olevaan sopimukseen sovellettavasta laista. Toisaalta laki jättää avoimeksi sen, voivatko asianosaiset sopia pätevästi siitä, että riita ratkaistaan tietyn kansallisen lain sijasta esimerkiksi soveltamalla *lex mercatoriaa*, UNIDROIT’n kansainvälisiä kaupallisia sopimuksia koskevia periaatteita (”UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts”), EU:n sopimusoikeusperiaatteita (”Principles of European Contract Law”) tai jotakin muuta vastaavaa ei-lainsäädännöllistä normistoa.

Näiden aukkokohtien paikkaamiseksi VML 31 § olisi syytä harmonisoida vastaamaan UNCITRALin mallilain 28 artiklaa.¹⁰

5.7 Välituomion antamisedellytykset

VML 35 §:ssä säädetään ns. välituomion antamisesta. Lainkohdan mukaan: ”Välimiehet voivat, jos asianosaiset ovat niin sopineet, erikseen ratkaista välitystuomiolla sellaisen riitakysymyksen, jonka selvittämisestä asian ratkaiseminen muilta osin riippuu.”

Nykymuodossaan kyseinen säännös mahdollistaa välituomion antamisen vain silloin, kun kaikki asianosaiset nimenomaisesti suostuvat siihen. Mikäli yksikin asianosainen ilmoittaa vastustavansa välituomiota, välimiesoikeus ei voi antaa välituomiota siinäkään tapauksessa, että vastustus on ilmeisen prosessitaktinen ja välituomion antaminen olisi tosiasiallisesti perusteltua.

Väärinkäytösten välttämiseksi säännös olisi tarkoituksenmukaista muuttaa siten, että välimiesoikeus voi antaa välituomion, elleivät *kaikki asianosaiset vastusta* välituomion antamista. Tällöin yhden asianosaisen perusteeton vastustus ei enää automaattisesti estäisi välituomion antamista.

Eri asia on, että välimiesoikeuden on luonnollisesti harkittava tapauskohtaisesti, onko välituomio jutun olosuhteet huomioon ottaen tarkoituksenmukainen. Välimiesoikeus ei ole velvollinen antamaan välituomiota, vaikka joku asianosaisista sitä pyytäisikin.¹¹

⁹ Näin myös Möller. Ks. JFT 2015 s. 411.

¹⁰ Samansuuntaisesti Möller JFT 2015 s. 414-415.

¹¹ Yllä kuvatun kaltainen välituomiosäännös on jo otettu Keskuskauppakamarin 1.6.2013 voimaan tulleisiin välimiesmenettelysääntöihin; ks. sääntöjen 43(c) §. Sen tulkinnasta ks. Savola, Mika: ”Opas Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöihin” (2015) s.188-192.

5.8 Asianosaisten oikeudenkäyntikulut

VML 49 §:n mukaan: ”Jolleivät asianosaiset ole toisin sopineet, välimiehet voivat tuomioissaan tai muussa välimiesmenettelyn lopettamista tarkoittavassa päätöksessään velvoittaa asianosaisen osaksi tai kokonaan korvaamaan vastapuolen välimiesmenettelystä aiheutuneet kulut noudattaen soveltuvien osin mitä oikeudenkäymiskaassa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään.”

VML 49 §:n viittausta oikeudenkäymiskaareen on pidettävä epäonnistuneena. VML:n säätämisen jälkeen oikeudenkäymiskaaren 21 luvun oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä on muutettu siten, että kuluvastuun sovittelu on mahdollista aiempaa useammin. Koska välimiesmenettelyssä kuitenkin ratkaistaan pääasiassa tasavertaisten sopijapuolten välisiä kaupallisia riitoja, oikeudenkäyntikuluvastuun sovittelulle ei ole samanlaista tarvetta eikä perustetta kuin yleisen tuomioistuinmenettelyn puolella.

Tämän vuoksi VML 49 § olisi syytä muuttaa siihen muotoon, että jutun hävinnyt asianosainen on pääsääntöisesti velvollinen korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut, ellei välimiesoikeus erityisestä syystä katso aiheelliseksi määrätä toisin.¹² Tämä sääntelymalli on omaksuttu monien maiden välimiesmenettelylainsäädännössä, samoin kuin Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysäännöissä (ks. sääntöjen 47.4 §).

5.9 Välitystuomion mitättömyyskanne

VML 40 §:n 1 momentin mukaan: ”Välitystuomio on mitätön: 1) siltä osin kuin välimiehet ovat välitystuomiossa ratkaisseet sellaisen kysymyksen, jota ei Suomen lain mukaan voida ratkaista välimiesmenettelyssä; 2) siltä osin kuin välitystuomion on katsottava olevan ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa; 3) jos välitystuomio on niin sekava tai epätäydellinen, ettei siitä käy selville miten asiassa on tuomittu; tai 4) jos välitystuomiota ei ole laadittu kirjallisesti tai se ei ole välimiesten allekirjoittama.” VML 50.1 §:ssä puolestaan säädetään välitystuomion mitättömäksi julistamista koskevan kanteen oikeuspaikasta.

VML:n mitättömyyssäännökset ovat kansainvälisesti erittäin poikkeuksellisia: kaikista maailman valtioista vastaavia säännöksiä löytyy tiettävästi vain Ruotsin välimiesmenettelylaista, ja Ruotsissakin ne on tarkoitus poistaa vireilläolevan välimiesmenettelylain uudistuksen yhteydessä.

Mitättömyyssäännösten keskeinen ongelma on se, että ne antavat välimiesmenettelyn hävinneelle asianosaiselle mahdollisuuden nostaa välitystuomion mitättömyyttä koskeva vahvistuskanne mistään aikarajoista riippumatta, siis periaatteessa jopa useita vuosia välitystuomion antamisen jälkeen. Tämä on ristiriidassa välitystuomion pysyvyyttä ja oikeusvarmuutta koskevien oikeusperiaatteiden kanssa. Käsityksemme mukaan mitättömyyssäännökset ovat myös yksi tärkeimmistä syistä siihen, miksi ulkomaalaiset yritykset ja välimiesmenettelyjuristit eivät pidä Suomea houkuttelevana paikkana kansainvälisille välimiesmenettelyille.

Mitättömyyssäännösten nopea poistaminen VML:stä on lainuudistuksen tärkeimpiä päämääriä. Sekä asianosaisten että Suomen oikeusjärjestyksen kannalta riittävää on, että VML:ssä säilytetään säännökset mahdollisuudesta vaatia välitystuomion kumoamista tietyssä määrä-

¹² Samoin Möller JFT 2015 s. 415.

ajassa silloin, kun välitystuomiota rasittaa jokin laissa tyhjentävästi säädetystä moiteperusteista. Viimeksi mainittujen tulisi lisäksi vastata mahdollisimman tarkoin UNCITRALin mallilain kansainvälisesti yleisesti hyväksytyjä välitystuomion moiteperusteita.¹³

5.10 Välitystuomion kumoamiskanne

Välitystuomion moiteperusteista ja kumoamiskannetta koskevasta oikeudenkäyntimenettelystä on säännöksiä VML 41 § ja 50 §:issä. Säännökset kaipaavat ajantasaistamista.

Ensinnäkin VML 41 §:ssä säädetty välitystuomion moiteperusteet eivät täysin vastaa UNCITRALin mallilakia. Tämä on herättänyt arvostelua erityisesti ulkomaalaisten käyttäjien piirissä. Viittaamme myös UNCITRALin sihteeristön asiaa koskevaan kritiikkiin (ks. liite 2).

Lisäksi nykyinen kumoamiskanneprosessi, jossa kanne voidaan nostaa kolmen kuukauden kuluessa välitystuomion antamisesta ja jossa se käsitellään ensin käräjäoikeudessa, sitten hovioikeudessa ja lopulta mahdollisesti vielä korkeimmassa oikeudessa, on liian hidas ja monopoli-inen modernin elinkeinoelämän tarpeita ajatellen. Välimiesmenettelyn käyttökelpoisuus liike-elämän riitojen tehokkaana ratkaisutapana riippuu olennaisesti siitä, että välitystuomion pysyvyys ja lopullisuus saadaan selvitettyä ilman aiheetonta viivytystä.¹⁴

Tämä edellyttää käytännössä sitä, että kumoamiskanteen nostamisaikaa lyhennetään maksimissaan kahteen kuukauteen¹⁵ ja että muutoksenhakumenettely keskitetään yhteen oikeusasteeseen. Luontevinta olisi, että kumoamiskanteet ratkaisisi aina suoraan Helsingin hovioikeus, jonka ratkaisuun voitaisiin hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta vain, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Keskittämällä kumoamiskanteiden käsittely Helsingin hovioikeuteen varmistettaisiin myös nykyistä paremmin se, että ratkaisu annetaan asiantuntevassa kokoonpanossa ja ettei samantyyppisissä moitekanneasioissa anneta keskenään erisuuntaisia tuomioistuinratkaisuja.¹⁶ Kumoamiskanteiden käsittely vaatii tuomareilta aivan erityistä asiantuntemusta ja sillä, minkälaisia ratkaisuja välitystuomioiden moitejutuissa annetaan, on olennainen merkitys välimiesmenettelyn uskottavuuden ja käyttökelpoisuuden kannalta. Tämä korostuu entisestään tilanteessa, jossa moitekanteiden lukumäärä näyttää viime vuosina kasvaneen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

5.11 Välitystuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano

VML:n mukaan välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat eri säännökset (43-45 § vs. 52-55 §) riippuen siitä, onko välitystuomio annettu Suomessa vai muussa maassa. Sääntely on kansainvälisesti poikkeuksellinen ja erityisesti ulkomaalaisten yritysten ja muiden välimiesmenettelyn käyttäjien kannalta vaikeasti ymmärrettävissä. Yksityiskohtien osalta viittaamme UNCITRALin sihteeristön liitteenä 2 olevassa selvityksessä esitettyyn.

¹³ Mitättömyyssäännösten poistamista VML:stä ehdottaa myös Möller. Ks. JFT 2015 s. 417-418.

¹⁴ Ks. myös KKO:n ennakkoratkaisu 2008:77, perustelujen kohta 10: "Välimiesmenettelyn käyttökelpoisuus kaupallisten erimielisyyksien ratkaisemisessa riippuu olennaisesti välitystuomion sitovuudesta ja täytäntöönkantavuudesta. Siksi perusteita, joilla välitystuomion pätevyys voidaan riitauttaa tai täytäntöönpano estää taikka sitä viivyttää, on niin välimiesmenettelyn kansallisessa kuin kansainvälisessäkin sääntelyssä pyrittävä rajoittamaan."

¹⁵ Kumoamiskannetta koskevan määräajan lyhentäminen kahteen kuukauteen olisi loogista myös siksi, että välimiehen palkkion alentamista koskeva muutoksenhaku aika on jo nykyään tämän pituinen (ks. VML 47.2 §). VML:n nykysääntely – jossa itse moitekanne aika ja välimiehen palkkion alentamista koskeva määräaika poikkeavat toisistaan – on aiheuttanut käytännössä vaikeita tulkintaongelmia. Asiasta ks. lähemmin Lappalainen, Juha: "Välimiesmenettelyn kustannukset ja välitystuomion pätemättömyys", teoksessa Juhlakirja Esko Hoppu (2005) s. 185-189.

¹⁶ Näin myös Möller JFT 2015 s. 417-418.

Lisäksi VML:ssä säädetyt välitystuomion tunnustamisen ja täytäntöönpanon epäämisperusteet eivät vastaa UNCITRALin mallilakia eivätkä myöskään Suomen ratifioimaa New Yorkin konventiota. Myös tämä on herättänyt arvostelua erityisesti ulkomaalaisten välimiesmenettelyn käyttäjien keskuudessa. (Ks. emt.)

Välitystuomion täytäntöönpanoa koskevat VML:n säännökset ovat lisäksi osin epätydyttäviä puhtaasti kotimaisissakin riidoissa. VML 43 §:n 3 momentissa säädetään, että välitystuomion täytäntöönpanoa koskeva hakemus käsitellään käräjäoikeuden kansliassa, ”jollei asiassa kuulla todistajaa tai muuta henkilöä henkilökohtaisesti”. Vastaava säännös, joka mahdollistaa todistajan tai muun henkilön henkilökohtaisen kuulemisen, sisältyy myös ulkomaisten välitystuomioiden täytäntöönpanoa koskevaan VML 55 §:n 1 momenttiin.

Mainitut säännökset eivät ole perusteltuja. Välitystuomion täytäntöönpanoa koskevan hakuksen käsittelyn yhteydessä ei käytännössä voine syntyä tilanteita, joissa kenenkään henkilökohtainen kuuleminen tuomioistuimessa olisi tarpeen. Mahdollisuus kuulustuttaa suullisesti todistajaa tai muuta henkilöä voi päinvastoin viivyttää välitystuomion täytäntöönpanoa tarpeettomasti. Tämän vuoksi VML:ää olisi syytä muuttaa siten, että niin Suomessa kuin ulkomaillakin annetun välitystuomion täytäntöönpanosta päätettäisiin aina pelkästään kirjallisessa menettelyssä.¹⁷

5.12 Lisätuomio

VML 39 § sisältää ns. lisätuomiota koskevan säännöksen, joka on herättänyt käytännössä epä-tietoisuutta säännöksen soveltamisesta.

Perusongelma on se, että lakia säädettäessä pykälään on unohtunut lisätä määräaika, jonka kuluessa lisätuomiota on pyydettävä ja jonka kuluessa välimiesoikeuden on annettava mahdollinen lisätuomio. Tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että VML:n mukaan asianosainen voi esittää lisätuomiopyynnön mistään määräajoista riippumatta, siis periaatteessa vuosikausiakin lopullisen välitystuomion antamisen jälkeen. Lisäksi välimiesoikeus ei ole sidottu mihinkään määräaikaan, jonka kuluessa lisätuomio tulisi antaa.

Tilanne on oikeudellisesti kestävä. Kyseiset puutteet tulisi korjata lisäämällä lakiin säännökset sekä määräajasta, jonka kuluessa lisätuomiopyyntö on esitettävä (uhalla, että oikeus vaatia lisätuomiota katsotaan menetetyksi), että määräajasta, jonka kuluessa välimiesoikeuden on annettava mahdollinen lisätuomio.¹⁸

¹⁷ Samoin Möller JFT 2015 s. 418, joka huomauttaa lisäksi, että ”något sådant stadgande ingick inte ursprungligen i lagen, utan intogs i lagen år 1996, möjligen på grund av ett missförstånd”.

¹⁸ Samoin Möller JFT 2015 s. 415, jossa todetaan myös, että kyseessä on ilmeisesti lainsäätäjän lapsus: ”I lagen ingår dock inte någon bestämmelse om inom vilken tid en part ska inkomma med en sådan begäran [om meddelandet av en tilläggsdom] och inte heller när skiljemännen senast ska meddela en sådan tilläggsdom. Detta kan möjligen ha berott på ett förbiseende.” – Ks. samoin Möller, Gustaf: ”Välimesmenettelyn perusteet” (1997) s. 88 av. 98: ”Näyttää ilmeiseltä, että tässä on sattunut lapsus. Vrt. UNCITRAL:in mallilaki 33, 3 artikla.”

5.13 Puuttuvat määräykset

5.13.1 Välimiesten toimivaltapäätökset ja niitä koskeva muutoksenhaku

VML:ssä ei ole säännöksiä välimiesten toimivallan puuttumista koskevien väitteiden johdosta annettavista välimiesten päätöksistä eikä siten myöskään niitä koskevasta muutoksenhausta.

Tämä on vakava puute. Asiasta tulisi ottaa lakiin UNCITRALin mallilain 16 artiklaa vastaavat säännökset:

- 16 artiklan 1 momentin mukaan välimiesoikeus voi ensinnäkin päättää omasta toimivaltaaan. Säännöksestä ilmenee myös se tärkeä periaate, että pääsopimukseen ehtona sisältyvää välityslauseketta arvioidaan itsenäisesti, mikä tarkoittaa sitä, ettei pääsopimuksen pätemättömyydestä tai voimassaolon lakkaamisesta välttämättä seuraa itse välityslausekkeen pätemättömyyttä tai lakkaamista.
- 16 artiklan 2 momentissa on puolestaan säännökset toimivaltaväitteen esittämisajankohdasta ja siitä, milloin oikeus tällaisen väitteen tekemiseen on katsottava menetetyksi.
- 16 artiklan 3 momentti sisältää lopuksi säännökset muutoksenhausta välimiesoikeuden toimivaltapäätökseen.

Vaikka UNCITRALin mallilain 16 artikla muodostaa hyvän lähtökohdan VML:n uudistamiselle, VML:n tarkistamisen yhteydessä mallilain 16(3) artiklaa voitaisiin harkita täydennettäväksi siten, että muutoksenhaku tuomioistuimeen sallittaisiin paitsi välimiesoikeuden *positiivisesta* toimivaltapäätöksestä (ts. ratkaisusta, jossa välimiesoikeus on katsonut olevansa toimivaltainen tutkimaan ja ratkaisemaan välimiesmenettelyssä esitetyt kannevaatimukset), myös *negatiivisesta* toimivaltapäätöksestä (ts. ratkaisusta, jossa välimiesoikeus on katsonut, ettei sillä ole toimivaltaa ratkaista yhtä tai useampaa jutussa esitetyistä kannevaatimuksista). Näin on tehty eräissä muissakin maissa. Lisäksi esimerkiksi Ranskan korkein oikeus (Cour de cassation) on katsonut, että asianosaisten tasapuolisen kohtelun vaatimus edellyttää Ranskan oikeusjärjestyksen mukaan muutoksenhakuoikeutta riippumatta siitä, onko välimiesoikeus katsonut olevansa toimivaltainen vai ei.¹⁹

Samalla kun välimiesmenettelylakia tarkistetaan yllä kuvatuin tavoin, lainsäädäntöömme tulisi muuttaa siten, ettei Suomessa sallittaisi enää sellaista rinnakkaisprosessia, jossa asianosainen ajaa välityssopimuksen pätevyyttä, voimassaoloa tai soveltuvuutta välimiesmenettelyssä käsiteltävään riitakysymykseen koskevaa vahvistuskannetta yleisessä tuomioistuimessa itse välimiesmenettelyn ollessa samanaikaisesti vireillä ja jopa ennen kuin välimiehet ovat antaneet päätöksensä heidän toimivaltaansa koskevan väitteen johdosta. Tällainen mahdollisuus on kansainvälisesti hyvin poikkeuksellinen – se tunnetaan Suomen lisäksi tiettävästi vain Ruotsissa ja Itävallassa – ja se on osaltaan myötävaikuttanut siihen kielteiseen lopputulemaan, että ulkomaalaiset yritykset ja muut toimijat vieroksuvat Suomessa käytävää välimiesmenettelyä.

¹⁹ Ks. Greenberg, Simon: "Direct Review of Arbitral Jurisdiction under the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: An Assessment of Article 16(3)", teoksessa Bachand, Frédéric – Gélinas, Fabien (ed.): "The UNCITRAL Model Law after Twenty-Five Years: Global Perspectives on International Commercial Arbitration" (2013) s. 68-78.

Todettakoon, että Ruotsissakin tästä kansallisesta poikkeavuudesta ("ren anomali") on tarkoitus luopua sikäläisen välimiesmenettelylain uudistamisen yhteydessä.²⁰ Näin tulisi tehdä myös Suomessa.²¹

5.13.2 Välimiesoikeuden määräämät turvaamistoimet

VML:ssä ei ole säännöksiä välimiesoikeuden määräämistä turvaamistoimista. Kysymys siitä, onko välimiehillä ylipäätään oikeutta määrätä mitään turvaamistoimia Suomessa käytävässä välimiesmenettelyssä, on siksi jossain määrin epäselvä. Toisaalta selvää on, että säännösten puuttuessa välimiehillä ei ole Suomessa toimivaltaa antaa ainakaan mitään sellaisia turvaamistoimimääräyksiä, jotka olisivat tarvittaessa pakkotäytäntöön pantavissa sitä asianosaista kohtaan, johon välimiesoikeuden määräys on kohdistettu ja joka laiminlyö noudattaa sitä.

Tämäkin on vakava puute. Sitä, että yleisillä tuomioistuimilla on Suomessa toimivalta antaa oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa tarkoitettuja turvaamistoimimääräyksiä myös välimiesmenettelyn yhteydessä ja välityssopimuksen estämättä, ei voida pitää asianosaisten kannalta riittävänä. Erityisesti ulkomaalaiset, mutta usein myös kotimaiset, sopijapuolet ovat välimiesmenettelystä sopiessaan nimenomaan halunneet luopua vetoamasta kansallisiin tuomioistuimiin välimiesmenettelyn vaihtoehtona. Tuomioistuinten sijasta asianosaiset haluavat hakea tehokkaita turvaamistoimia nimenomaan *välimiesoikeudelta*. Nyt tämä ei ole kuitenkaan Suomessa mahdollista.

VML on jäänyt edellä kuvatussa suhteessa pahasti jälkeen modernista kehityksestä. Kaikissa nykyaikaisissa välimiesmenettelylaeissa on säännökset välimiesoikeuden määräämistä turvaamistoimista. Monissa valtioissa välimiesten turvaamistoimimääräykset ovat lisäksi pakkotäytäntöön pantavissa.

Vastaavat määräykset tulisi ottaa myös Suomen välimiesmenettelylakiin. Lainsäädäntötekniisesti muutos voitaisiin toteuttaa omaksumalla UNCITRALin mallilain lukuun IV A. sisältyvät yksityiskohtaiset säännökset välimiesoikeuden määräämistä turvaamistoimista, ns. "preliminary ordereista" sekä turvaamistointen täytäntöönpanosta.²²

5.13.3 "Truncated tribunal"

VML:ssä ei ole säännöksiä sen tilanteen varalta, että yksi useampijäsenisen välimiesoikeuden jäsenistä tietoisesti obstruoi menettelyä esimerkiksi kieltäytymällä osallistumasta välimiesoikeuden päätöksentekoon ilman hyväksyttävää syytä. Vaikka tällaiset tilanteet ovat käytännössä harvinaisia, jo niiden mahdollisuus on perusteltua pyrkiä ennaltaehkäisemään ottamalla lakiin säännös, jonka mukaan muut välimiehet voivat tässä tapauksessa jatkaa menettelyä ja antaa pätevästi välitystuomion.²³

²⁰ SOU 2015:37 s. 114–116. Tässä yhteydessä on myös syytä mainita, että samantyyppinen rinnakkaisprosessimahdollisuus on koettu merkittäväksi epäkohdaksi rajat ylittävissä tilanteissa Bryssel I asetuksen ja New Yorkin konvention välisessä suhteessa. Ks. Linna, Tuula: "Bryssel I -asetuksen ja välimiesmenettelyn suhde: välityssopimuksen suojaaminen kannekieltomääräyksellä (anti-suit injunction)?", Defensor Legis 2016 s. 178-195.

²¹ Ks. samansuuntaisesti Möller JFT 2015 s. 413.

²² Ks. myös Möller JFT 2015 s. 411-412, jossa esitetään, että VML:ään tulisi ottaa säännökset välimiesoikeuden määräämistä, täytäntöönpanokelpoisista turvaamistoimista. Möller ei tosin kannata UNCITRALin mallilain 17-17j artiklojen omaksumista, vaan Saksan siviiliproessilain (ZPO) 1041 §:ää vastaavaa turvaamistoimimääräystä. Keskuskauppakamarin käsityksen mukaan Möllerin viittaama ZPO 1041 § on kuitenkin vanhakantainen ja soveltamisalaltaan liian suppea. Mallilain modernit turvaamistoimisäännökset tarjoavat kattavamman ja nykymaailman tarpeita paremmin palvelevan sääntelymallin.

²³ Samoin Möller JFT 2015 s. 415.

Todettakoon, että mainitunlainen määräys ns. ”truncated tribunalin” sallittavuudesta sisältyy esimerkiksi Ruotsin voimassaolevan välimiesmenettelylain (SFS 1999:116) 30 §:n 1 momenttiin. Asiallisesti vastaava määräys on otettu myös Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöjen 40.3 §:ään.²⁴

5.13.4 Moniasianosais- ja monisopimusmenettelyt

Kuten edellä luvussa 3 todettiin, ns. moniasianosais- ja monisopimusmenettelyt ovat nykyään varsin yleisiä. Tämän vuoksi on aiheellista selvittää, olisiko VML:ään syytä ja mahdollista ottaa säännökset eri välimiesmenettelyjen yhdistämisestä (ns. *consolidation*) ja/tai kolmannen tahon liittämistä vireilläolevan välimiesmenettelyn asianosaiseksi (ns. *joinder*).

Tällaisia määräyksiä on otettu viime vuosina eräiden valtioiden välimiesmenettelylakeihin ja eri välitysinstituuttien sääntöihin, mukaan lukien Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöihin.²⁵ Määräyksillä pyritään edistämään asianosaisten prosessuaalista tasa-arvoa, lisäämään prosessitehokkuutta ja estämään keskenään ristiriitaisten välitystuomioiden antaminen olennaisesti samaan tosiseikastoon liittyvissä riidoissa. Harkittaessa tällaisten määräysten sisällyttämistä lakiin on kuitenkin varmistettava se, ettei kukaan joudu vastoin tahtoaan ”vedetyksi” mukaan välimiesmenettelyyn, johon kyseinen henkilö ei ole antanut pätevästi suostumustaan, ja että kaikkia menettelyn asianosaisia kohdellaan tasapuolisesti niin välimiesoikeuden muodostamisessa kuin muutenkin menettelyn aikana.

5.13.5 Muuta

VML:stä puuttuu lisäksi säännökset eräistä välimiesmenettelyn keskeisistä peruseriaatteista ja oikeusturvatakeista, kuten:

- välimiesten *toimivallasta päättää omasta toimivallastaan* (ks. myös edellä luvussa 5.13.1 esitetty);
- välimiesten velvollisuudesta *kohdella asianosaisia tasapuolisesti*; ja
- välimiesten velvollisuudesta *perustella välitystuomio*.

Se, että VML vaikenee näin keskeisistä kysymyksistä, herättää epäluottamusta erityisesti ulkomaalaisten yritysten ja muiden välimiesmenettelyn käyttäjien keskuudessa. Viittaamme UNCITRALin sihteeristön liitteeksi 2 oheistettuun selvitykseen.

Epäkohdat tulisi poistaa ottamalla mainituista kysymyksistä lakiin säännökset, jotka vastaavat UNCITRALin mallilain määräyksiä.

²⁴ Sääntöjen 40.3 §:stä, ja ”truncated tribunalista” laajemminkin, ks. Savola, Mika: ”Opas Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöihin” (2015) s.109-110; ja Savola, Mika: ”Guide to the Finnish Arbitration Rules” (2015) s. 361-365.

²⁵ Ks. sääntöjen 10-13 ja 19 §. Näiden tulkinnasta ks. Savola, Mika: ”Opas Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysääntöihin” (2015) s. 47-71, 80-88; ja Savola, Mika: ”Guide to the Finnish Arbitration Rules” (2015) s. 98-149,175-188. Ks. myös Möller JFT 2015 s. 412-413.

6. Johtopäätökset

Edellä tässä selvityksessä todetuista syistä on tarpeen, että Suomen välimiesmenettelylaki uudistetaan.

Keskuskauppakamari esittää, että lainsäädännön uudistamista valmisteltaisiin työryhmätyönä ja että uudistus käynnistettäisiin viipymättä.

Välimiesmenettelylain uudistamisen yhteydessä tulisi ensinnäkin korjata laissa ja sen soveltamiskäytännössä havaitut, yllä selostetut puutteet ja epäkohdat. Lisäksi uudistuksen tavoitteena tulisi olla kansainvälisesti kilpailukykyinen välimiesmenettelylaki, joka vastaa parhaita moderneja kansainvälisiä käytänteitä, palvelee globaalin elinkeinoelämän tarpeita ja houkuttelee myös ulkomaalaisia käyttäjiä ja riitoja ratkaistavaksi Suomeen, suomalaisessa välimiesmenettelyssä. Keskuskauppakamarin alustavan näkemyksen mukaan tämä tapahtuisi parhaiten implementoimalla UNCITRALin mallilaki Suomessa.²⁶

Selvyyden vuoksi todettakoon, että Keskuskauppakamarin käsityksen mukaan Suomessa voisi jatkossakin olla yksi välimiesmenettelylaki, joka koskisi sekä kotimaista että kansainvälistä välimiesmenettelyä. Erillisiä lakeja ei siis olisi tarpeen säätää yhtäältä kotimaisten ja toisaalta kansainvälisten menettelyjen tarpeisiin. Koska UNCITRALin mallilaki ei kuitenkaan ole tyhjentävä, sen säännöksiä voitaisiin aukkokohtaisissa täydentää siten kuin tässä selvityksessämme on esitetty. Olennaista on, että lisäykset tai muutokset eivät saisi olla sellaisia, että Suomen välimiesmenettelylakia ei niiden seurauksena enää pidettäisi mallilakivastaavana.

Kuten edellä todettiin, välimiesmenettelylain uudistamista koskevalla aloitteella on myönteisiä vaikutuksia paitsi elinkeinoelämän ja Suomen kansainvälisen kilpailukykyyn kannalta, myös yleisen oikeudenhoidon näkökulmasta. Nämä vaikutukset ovat niin merkittäviä, ettei niitä voida sivuuttaa. Välimiesmenettelylain uudistamista on siksi syytä kiirehtiä.

²⁶ Kuten edellä kirjeessämme todettiin, tämän toimintasuosituksen ovat esittäneet myös eräät johtavat ulkomaalaiset, kansainväliseen välimiesmenettelyyn erikoistuneet välimiesmenettelyjuristit; viittaamme erityisesti Christopher R. Seppälän liitteeksi 6 oheistettuun, juuri äskettäin julkaistuun artikkeliin ”Why Finland should adopt the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration”. – Keskuskauppakamarin tiedossa on lisäksi, että Helsingin Yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa on julkaistu elokuussa 2015 Maria B. Moilasen pro gradu –tutkielma ”Finland borde modernisera lagen on skiljeförfarande genom att implementera UNCITRAL:s modellag”. Tutkielmassa selostetaan yksityiskohtaisesti niitä syitä, jotka puoltavat välimiesmenettelylain saattamista mallilakivastaavaksi.